

UZ TEŠKOĆE, I MALO SREĆE

Rodena je u Sarajevu 1925. godine, od majke Laure i oca Alberta Danona. Imala je brata Isu, starijeg od nje 14 godina, i sestru Saru, četiri godine stariju. Sestre su rodene po očevom povratku iz zarobljeništva, u kojem je, kao ruski zarobljenik u Prvom svetskom ratu, proveo šest godina, u Vladivostoku, na istoku Rusije.

Završila je Medicinski fakultet u Sarajevu, a u Beogradu specijalizovala mikrobiologiju. Radila je u Vojno-medicinskoj akademiji, u Beogradu, do penzionisanja 1982. godine. U braku sa inženjerom Benjaminom Levijem ima kćerku Sa-

nju, takođe mikrobiologa, i sina Tea, diplomiranog ekonomistu. Iz braka kćerke i sina ima dvoje unučadi.

Umrta je marta 2002. godine u Beogradu.

Moj otac je bio voljen i uvažavan u sredini u kojoj je živeo. Zahvaljujući prijateljstvu sa muslimanima, već u avgustu 1941. godine, poslao je sestru i mene u Mostar kod svojih rođaka, koji su tamo živeli. Prerušene u sestre dvojice muslimana, otišle smo iz Sarajeva u Mostar koji su bili okupirali Italijani, tada tolerantni prema Jevrejima. U Mostar je kasnije došla cela moja familija.

U Mostaru smo se sestra i ja povezale sa naprednom omladinom i dobijale razne zadatke. Ja sam u feredži (muslimanska odeća) prenosila oružje do prve veze sa partizanima. Posle mesec dana primljena sam

u SKOJ. Mostarski muslimani, sa kojima smo se družili, maksimalno su nas pomagali. Donosili su nam brašno, šećer i druge namirnice. Zauzima su bili pažljivi, napredno orijentisani i većina ih je otišla u partizane. Naše mirno življenje u Mostaru trajalo je godinu dana, jer su Italijani internirali sve Jevreje iz Mostara, oktobra 1942. godine. Mi smo internirani najpre na ostrvo Lopud. Na Lopudu smo bili smešteni u hotelu, ali ograđenom bodljikavom žicom. Život je bio vrlo organizovan. Hrana se dobijala u naturi od Italijana, a naše žene su pripremale hranu koja je bila, za ono vreme, dobra i obilna.

Sestra i ja smo pomagale, uz nekoliko profesora i učitelja, u radu sa školskom decom. Uključile smo se i u hor. Ja sam vrlo često pevala solo, ili sa horom. Svake subote uveče bile su organizovane priredbe.

Sa Lopuda smo brodom prebačeni na Rab, gde su bili internirani Jevreji iz Dalmacije. Prvi susret na brodu sa italijanskim fašistima bio je dovoljan da znamo da odlazimo u koncentracioni logor. Na otoku Rabu bio je i drugi logor – za Slovence.

Smešteni smo po barakama. Hrana je bila veoma loša. Svakog dana dobijali smo pasulj sa makaronima, nezachinjen, i komad hleba. Uz sve to, vladala je i velika oskudica vode.

Sestra i ja odmah smo se uključile u rad skojevske organizacije. Završile smo kurs prve pomoći, jer su vršene pripreme za mogući odlazak u partizane. Sedmog septembra 1943. godine saznalo se da je Italija kapitulirala. Tada smo dobile zadatak da prikupimo što više omladinki, krenemo do žičane ograde i obavestimo italijansku stražu da je rat završen. Tražile smo da nas puste napolje. Pustili su nas a mi smo se tada uhvatile u kolo sa vojnicima i zajednički se radovali slobodi. Za to vreme naše rukovodstvo logora organizovalo je obijanje magacina sa oružjem, zajedno sa zatočenicima slovenačkog logora. Svo oružje je bilo u našim rukama. Komandant logora je uhapšen; nedugo potom izvršio je samoubistvo. Unutar sada oslobođenog logora vršene su pripreme za odlazak u partizane. U vreme priprema,

Sida u Zagrebu, 1945.

formiran je bataljon slovenačkih i naših logoraša sa zadatkom da se ide u oslobađanje Cresa i Lošinja. Sestra i ja smo, kao bolničarke, priključene bataljonu. Cres i Lošinj su oslobođeni, a mi smo se vratile na Rab.

Formirana je Rapska jevrejska brigada, koja je trebalo da se pri-sajedini VII banijskoj diviziji. Put je bio dug i opasan, s obzirom na to da su mogli da nas napadnu Nemci i ustaše. Kada smo, posle dugog i napornog marširanja, stigli u Baniju, VII banijska divizija bila je anga-žovana u Petoj ofanzivi. Žene su zadržane na Baniji.

Sestra i ja bile smo dode-ljene Agitpropu divizije. Ka-snije se Agitprop rasformirao i veća grupa omladinki upućena je Okružnom komitetu Banije, s tim da se kao bolničarke upu-timo u Liku, u novoformirani tenkovski bataljon. U to vreme započela je VI ofanziva i sve veze sa Likom bile su prekinu-te. Mi smo zadržane na Baniji i raspoređene da radimo kao uči-teljice po selima. Ja sam bila određena u selo Brubanj. To je bilo nepristupačno mesto sa ra-štrkanim kućama. Škola je bila u izgradnji; nju je poklonio je-dan američki iseljenik. Kuća je bila pod krovom, bez prozora i vrata. Noćima su zavijali vu-kovi. Nije teško zamisliti kako sam se osećala, sama sa svojih 16 godina. Dotad se nisam odvajala od roditelja. Đaka je bilo malo, svega pet-šest, i zbog toga što su deca morala, po zimskom vremenu i dubokom snegu, pešačiti kilometrima.

Sida sa drugaricama Biserkom i Helenom u Sarajevu 1941. godine

Pošto sam na Lopudu, skoro svake subote, pevala, potražili su me moji drugovi i drugarice, jer se upravo formirala Kazališna grupa Okružnog komiteta Banije. To je za mene bio spas. Odmah sam se uključila u rad grupe, koja je glumila, spremala pozorišne predstave, pevala u horu i igrala partizanska kola. Odlazili smo u razna mesta, i

na položaje, svuda gde se nalazila naša vojska, i davali priredbe. Zaista smo dizali moral vojsci.

U Kazališnoj grupi ostala sam do kraja rata. Dirigent našeg hora insistirao je da me pošalju u Zagreb na školovanje glasa, jer je smatrao da imam glas koji treba usavršiti. Pošto nisam imala završenu gimnaziju, nisam mogla na konzervatorijum, pa sam se upisala u partizansku gimnaziju, u njoj završila VII razred i upisala se u srednju muzičku školu. Stanovala sam u partizanskom domu u Gornjem gradu, u Zagrebu. Moji roditelji, koji su bili na Baniji (otac je pomagao u opštini), posle završetka rata vratili su se u Sarajevo.

Jednog školskog raspusta posetila sam ih i odlučila da se vratim u Sarajevo, pošto je i tamo otvorena partizanska gimnazija. Po završetku gimnazije, upisala sam medicinski fakultet, jer je to bila želja mojih roditelja. Nikako nisu mogli da se pomire sa mojom željom – da im kćerka bude „pevaljka“. Fakultet sam završila 1953. godine. Te godine udala sam se i i preselila u Split, gde je moj suprug, inž. Benjamin Levi, gradio fabriku „Jugovini“. U Splitu sam rodila dvoje dece – Sanju i Tea, a 1958. godine preselili smo u Beograd, gde sam specijalizovala mikrobiologiju i radila u Vojno-medicinskoj akademiji do penzionisanja, 1982. godine. Pošto nisam ostvarila svoju želju da postanem operna pevačica, zadovoljila sam se pevanjem u horu Braća Baruh.

*Sida Danon sa drugaricama u četvrtom razredu gimnazije
sa razrednim starešinom u Sarajevu*

Moj suprug je umro 1974. godine, tako da sam, u svojoj 47. godini ostala udovica sa kćerkom na prvoj godini medicinskog fakulteta i sinom u sedmom razredu gimnazije. Majka je živela sa mnom, tako da mi je olakšala težak udovički život. Kćerka mi je završila medicinski fakultet, specijalizovala mikrobiologiju i zaposlila se na Torlaku, gde i danas radi. Sin mi je završio ekonomski fakultet, oženio se i u braku se rodila unuka Laura, a Sanja mi je podarila unuka Igora, koji mi ulepšava život. Iako bolesna, veoma često prikovana za postelju i po nekoliko meseci, ipak svakog dana, kada otvorim oči, iznova nalazim opravdanje da imam razloga da živim, jer – gledam unuke kako rastu! Oni još nisu napunili 13 godina.

Sida Danon je ovo svoje svedočenje lično donela i predala redakciji nekoliko dana pre svoje iznenadne smrti (prim. red.).